

“Republica” Codrul Tigheciului. Localizare, statut, populație.

Dr. Sergiu Bacalov

Articol publicat în materialele Conferinței Științifice “Moldova între tradiție și actualitate” . Conferința științifică dedicată jubileului de 300 de ani de la înscăunarea lui Dimitrie Cantemir, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău, 10 decembrie 2010, p.24-50.

La începutul secolului al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir, descriind stările sociale ale Țării Moldovei, evidențiază, pe lângă boierime, negustori, târgoveți și țărănime, încă o categorie socială distinctă, constituită în trei formațiuni administrative deosebite, cu un grad mare de autonomie, numite “republici”: Câmpulung, Vrancea, Codrul Tigheci. Din aceeași sursă cunoaștem că populația “republicilor”, nu făcea parte din cele patru stări ale boierimii (boieri, curteni, călărași și răzeși), dar nici nu ținea de țărănime (vecinime); ea a fost percepută ca o categorie socială intermediară, astfel încât cărturarul domn al Țării Moldovei a echivalat-o cu “țărării liberi”. În istoriografie s-a discutat mult referitor la existența “țăranilor liberi” anume în baza acestei observații succinte a lui Dimitrie Cantemir. Este recunoscut, de o parte din istorici, faptul că o categorie a “țăranilor liberi”, în sensul promovat de istoriografia marxistă, în Țara Moldovei n-a existat. Au existat boierii, stăpânii pământului, indiferent de suprafață, și țărării (vecinii), care aveau pământul doar în folosință. Cu toate acestea, unul din puținele contra argumentele aduse de oponentii acestui mod de abordare a istoriei sociale a Țării Moldovei, îl prezintă afirmațiile lui Dimitrie Cantemir privitor la statutul locuitorilor celor trei “republici”: asemănător cu cel al “țăranilor liberi”, fapt ce ar veni să confirme existența unor reminiscențe ale arhaicilor obști sătești. Din acest unghi de vedere a fost studiat, foarte minuțios, statutul social al locuitorilor din Vrancea și Câmpulung¹, însă Codrul Tigheciului a rămas în afara atenției cercetătorilor, în special datorită insuficienței surselor documentare. Cu ceva timp în urmă, o investigație asupra “țăranilor liberi” din Codrul Tigheciului a fost efectuată de Lucian-Valeriu Lefter, pornind însă de la o abordare inversă, opusă istoriografiei marxiste. Concluzia generală a istoricului de la Iași fiind categorică: “se poate afirma, cu destulă tărie, că nici în legendarii Codri ai Tigheciului sau Chigheciului nu au putut exista țărani liberi și nici “republică”, aceste afirmații ale lui Cantemir putând fi considerate utopice”².

În cele ce urmează vom încerca să structurăm scunde informații referitoare la “republica” Codrul Tigheciului, pentru a efectua concomitant localizarea, stabilirea statutului și specificului acestei structuri administrative și a populației ei.

¹ Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, București, 1958, vol.I, p.7.

² Lucian-Valeriu Lefter, *Stăpânirea funciară în ținutul Tigheciului. Realitate documentară și ficțiune istoriografică* // Pro Basarabia și Bucovina – repere istorice și naționale, volum coordonat de Mircea-Cristian Ghenghea și Mihai-Bogdan Atanasiu, Iași, 2007, p.18.

Localizare.

Localizarea “republicii” Codrul Tigheci este îngreunată de faptul că noțiunea “Tigheci (Chigheci)” a avut câteva semnificații distincte: râu, ținut, pădure (codru) și “republică”. Fapt ce a provocat confuzie la interpretarea surselor care menționează această denumire. Însăși denumirea, în forma pe care o folosim și noi în prezentul studiu este denaturată, deoarece majoritatea absolută a izvoarelor istorice utilizează, pentru ținutul, “republica”, codrul și râul Tigheci varianta, corectă din punct de vedere istoric, “**Chigheci**”. Pentru a nu provoca noi confuzii, vom continua să utilizăm, în acest studiu, forma modernă, încetățenită de mai mult timp în literatura istorică, “Tigheci”.

Toponimul de “Tigheci” pare să fie de proveniență hidronimică, la bază stând probabil un termen de origine turanică. Un hidronim asemănător, “Tikici” există în bazinul Bugului de Sud. Putem presupune că ținutul Tigheciului și-a luat numele de la pârâul cu același nume, după obiceiul locului. Cazul ținutului Tigheci nu este unic, el se include într-o serie de exemple elocvente în acest sens: hidronimul Suceava a dat nume târgului apoi și ținutului Suceveii; pârâul Neamț a dat nume târgului și ținutului Neamț; după apa Lăpușnii au fost “botezate” târgul și ținutul Lăpușna; râul Bârlad a dat nume târgului și ținutului Bârlad; pârâul Vaslui – târgului și ținutului Vaslui; râul Trotuș – târgului și ținutului Trotuș, râul Tecuci – târgului și ținutului Tecuci. În câteva cazuri observăm trecerea unor hidronime doar în denomiția ținuturilor, reședințele administrative ale acestora din urmă având denumire diferită: râul Covurlui a dat nume ținutului Covurlui, care avea în calitate de centru târgul Galați, apa Tutova a dat nume ținutului Tutova, cu centru la Bârlad; râul Putna a dat nume ținutului Putna, cu centru de reședință la Focșani; pârâul Horincea a dat nume ținutului Horincea. Astfel, putem admite că ținutul Tigheciului a avut o altă reședință decât actualul sat Tigheci, în condițiile în care, de unii istorici, au presupus că localitatea în cauză a fost centrul administrativ de ținut³. Izvoarele atestă pe teritoriul ținutului Tigheci câteva târguri, care ar fi putut avea rol de centru de ținut în anumite perioade cronologice: Târgul Săratei, Tintul (Tobacul) și Renii. Însă, nici un document ce se referă la aceste târguri nu face referință la rolul lor de reședință de ținut. Precum și nici un document, deocamdată, nu indică că acest rol i-ar fi revenit localității Tigheci. Fapt care nici nu infirmă ipoteza. Ceea ce este evident este faptul că ținutul și-a luat numele de la pârâul Tigheci, un afluent de stânga al Prutului, din care situație presupunem că centrul inițial al acestuia s-ar fi aflat undeva în imediata apropiere, iar mai târziu, odată cu extinderea ținutului spre răsărit și spre mează-noapte, admitem și schimbarea amplasării geografice a reședinței ținutale. Este atrăgătoare presupunerea că, inițial, centrul administrativ ținutului Tigheci s-ar fi

³ Constantin Burac, *Așezările Țării Moldovei din epoca lui Ștefan cel Mare*, București, 2004, vezi harta ținutului Tigheci anexată compartimentului, p.321-331.

aflat în Târgul Săratei, cu toate că, în acest caz, conform tradiției, și ținutul ar fi trebuit să poarte același nume – Sărata.

Ținutul Tigheciului, ca unitate administrativă distinctă a existat în secolele XV – mijlocul secolului al XVII-lea. Teritoriul ținutului Tigheci în mare măsură a fost localizat, acesta cuprinzând regiunea situată în perimetrul râurilor: Prut – Dunăre – Sărata și undeva la răsărit de Ialpuș⁴. Hotarul răsăritean al ținutului Tigheci este cartografiat cu aproximație, situația dată a fost determinată de lipsa surselor documentare accesibile referitoare la regiunea dată, și de înstrăinarea timpurie a unor părți importante de la marginea sud-estică a Țării Moldovei. Cedările teritoriale ale Țării Moldovei au avut loc sub impactul factorului turco-tătar, și au reprezentat un proces în extensie, început încă în anul 1484, prin pierderea Cetății Albe și a Chilieii. Fapt care a condiționat micșorarea treptată și a teritoriului ținutului Tigheci, dinspre răsărit și mează-zi.

În cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea, ceea ce a mai rămas din teritoriul ținutului Tigheci a fost inclus în componența ținutului Fălciu (deja la 1677, Miron Costin nota “ținutul Fălciu, jumătate, unde sânt orășelele Reni și Troian. În acest ținut este și pădurea de fagi, care se numește Codrul Chigheciului”⁵). Situație legată de creșterea nivelului de instabilitate la hotarele sud-estice ale Țării Moldovei și micșorarea teritorială a ținutului, provocată de pătrunderea continuă a tătarilor⁶. Momentul anexării resturilor ținutului Tigheci la ținutul Fălciu se pare că a fost determinat de stabilirea așa numitului “Hotar al lui Halil-pașa”, care demarca, în mod oficial, pentru o anumită perioadă, stăpânirile tătărăști, obținute din contul teritoriilor sud-estice ale Țării Moldovei. Hotarul lui Halil-pașa, stabilit probabil la 1666, trecea pe Ialpuș și de-a lungul Valului lui Traian de Sus, indicând totodată și limita, de moment, a expansiunii tătărăști⁷. Astfel, spațiul situat la sud și est de Hotarul lui Halil-pașa, a fost lăsat în stăpânire tătarilor, teritoriu care a luat numele de Bugeac, ceea ce presupune că o jumătate din ținutul Tigheci a devenit parte componentă a Bugeacului tătărăsc. Ceva timp mai înainte, la 1621, turcii anexaseră sudul ținutului Tigheci: un șir de sate împreună cu târgul Reni (“ținutul Chigheci”, din care ținut sultanul Osman, la întoarcerea sa de la Hotin, ne-a luat orașul Reni și multe sate și le-au dat mormântului lui Mahomet, de numai o mică parte a acestui ținut este a noastră”⁸). În aceste condiții, către a doua jumătate a secolului al XVII-lea, ținutul Tigheciului

⁴ Constantin Burac, *Op.cit.*; Sergiu Tabuncic, Gheorghe Nicolaev, *Țara Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, Chișinău, 2007. Planșă.

⁵ *Descrierea Țării Moldovei și a Țării Românești* de Miron Costin, // Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.371.

⁶ Gheorghe Năstase, “Hotarul lui Halil pașa” și “cele două ceasuri”, // Societatea regală română de geografie. Buletinul, vol.L, (1932 31), Chișinău, 1933 32, p.17-210.

⁷ *Ibidem*, p.17-210.

⁸ Miron Costin, *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei [Cronica polonă]*, în Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.223-224; Miron Costin, *Chronika Ziem Moldawskich y Multanskich*, în Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.204.

s-a redus considerabil ca suprafață, proces care a afectat și din punct de vedere demografic această unitate administrativă a Țării Moldovei. Populația ținutului Tigheci, ca urmare a vecinătății tătarilor, și-a părăsit moșiile, iar mulți dintre locuitori s-au retras în regiunea împădurită a ținutului, majoritatea concentrându-se în raza Codrul Tigheciului (“acesta, deși încă nu a fost luată de turci, dar deja tătarii nohai în multe părți au uzurpat locul și fac mari nedreptăți moldovenilor, care se adăpostesc acolo”⁹). În asemenea condiții istorice specifice apare fenomenul, calificat de Dimitrie Cantemir, drept “republica” Codrul Tigheciului.

Din punct de vedere al structurii fizico-geografice ținutul Tigheci poate fi divizat în câteva părți: a) zona de stepă (bazinul Ialpugului cu afluenții săi); b) lunca mlăștinoasă a Prutului și Dunării; c) Colinele (Podișul) acoperite cu păduri ale Tigheciului, amplasate între primele două, având rolul de barieră de cumpănă a apelor¹⁰. Colinele (Podișul) Tigheciului reprezintă o regiune geografică aparte, la hotarul stepelor bugecene și covurluiene și, oarecum izolată, prin albia largă a Prutului, de întinsele păduri ale Moldovei centrale. Un “ostrov” de pădure la marginea câmpiilor¹¹. Cu toate că Colinele (Podișul) Tigheciului se remarcă prin prezența unui înveliș vegetal, arboricol, abundent, totuși un codru, în sensul adevărat al cuvântului exista doar în partea nordică, și parțial centrală, a acestora, în spațiul traversat de văile râurilor Sărata, Tigheci și Larga. Acest codru, cunoscut în sursele medievale sub denumirea “Codrul Tigheciului” (mai corect “Codrul Chigheciului”), a devenit unul legendar (“doi codri de stejar mai ales sânt vestiți în Moldova: codrul Cotnarilor și al Tigheciului”¹²).

Caracterul aparte, deosebit, al pădurilor tighecene medievale, și în special al Codrul Tigheciului, a fost remarcat atât de locuitorii ținutului, cât și de cărturarii epocii: „codrișorul lor, ce au ei [codrenii tigheceni – n.n.] acoloa, anume Chigheciul, pădure nu așa înaltă în copaci, că copacii foarte puțini sintu, cum este deasă și râpoasă și de spini mai multu decât de altu lemnu crescută”¹³; “un alt codru de dincolo de Prut, care se află în hotarul Basarabiei și se numește Tigheci, se întinde pe aproape treizeci de mile italienești în părțile sale dinlăuntru [*Alterum, trans Hierasum, in Bassarabiae limitibus situm, “Kighiecz” dictum, ab interiori parte triginta fere miliaria Italica in circuitu complectitur*”¹⁴]. Pentru moldoveni a fost cea mai puternică păvăză împotriva sciților, care au atacat deseori, dar n-au putut-o lua niciodată. Copacii sânt foarte înalți și atât de deși, încât un drumeț nu-l poate străbate cu piciorul decât pe poteci

⁹ *Descrierea Țării Moldovei și a Țării Românești de Miron Costin*, în Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.371.

¹⁰ Sergiu Tabuncic, Gheorghe Nicolaev, *Op.cit.*, Planșă.

¹¹ Л.Л. Полевой, *Очерки исторической географии Молдавии*, Кишинев, 1979, фиг. 3-4.

¹² Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.38.

¹³ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, în Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.110-111.

¹⁴ Demetrii Cantemirii, *Principis Moldaviae, Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae* // Dimitrie Cantemir, *Principele Moldovei, Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*, ediție critică întocmită de Dan Slușanschi, București, 2006, p.96.

cunoscute numai de locuitorii țării¹⁵; “Tigheciul, în ținutul Fălciului, un codru aflat la hotarul cu tătarii din Bugeac. Este pavăza cea mai tare a Moldovei între Prut și Basarabia”¹⁶.

În privința descrierii particularităților Codrului Tigheciului semnalăm o diferență majoră între afirmațiile lui Miron Costin (“pădure nu așa înaltă în copaci, că copacii foarte puțini sîntu, cum este deasă și râpoasă și de spini mai multu decăt de altu lemnu crescută”¹⁷), cu referință la epoca domniei lui Vasile vodă Lupu, și cele relatate de Dimitrie Cantemir (“copacii sânt foarte înalți și atît de deși, încât un drumeț nu-l poate străbate cu piciorul decăt pe poteci cunoscute numai de locuitorii țării”¹⁸), cu trimitere la vremea domniei sale. Astfel, Miron Costin afirma că Codrul Tigheciului are puțini copaci, și aceia de mărimi reduse, pe când Dimitrie Cantemir susținea că acea pădure este constituită din arbori foarte înalți și deși. Unicul aspect ce corespunde în ambele relatări este inacesibilitatea acestui codru pentru neștiitori și neinițiați. Apare întrebarea firească: ce a determinat existența acestei neconcordanțe în declarații, în condițiile când ambii autori erau buni cunoscători ai treburilor interne ale Țării Moldovei?

Considerăm că aceste referințe despre trăsăturile Codrului Tigheciului reflectă realități istorice, cronologice și geografice diferite, necătând că este utilizată aceeași denumire. Situație cauzată, în opinia noastră, de apariția și evidențierea “republicii” Codrului Tigheciului. În acest sens nu trebuie de confundat Codrul Tigheciului cu “republica” Codrului Tigheciului, precum nu trebuie de suprapus ținutul Tigheciului cu “republica” Codrului Tigheciului. “Republica” Codrului Tigheciului este ceva cu totul deosebit de ținutul Tigheciului, așa cum vor prezenta ceva mai jos.

Este necesar să remarcăm faptul că nu întreg teritoriul ținutul Tigheciului a fost inclus în “republica” Codrului Tigheciului; de asemenea precum și nici toată parte păduroasă a ținutului Tigheci n-a făcut parte din “republică” și nici din codru. Deoarece, termenul “codru” semnifică o pădure întinsă, deasă și bătrână și, astfel, nu fiecare pădure poate fi calificată ca “codru”. În evul mediu această terminologie era bine cunoscută și utilizată în dependență de caz, conform semnificației. Un masiv păduros, compact, care ar putea fi calificat ca “codru” există, și în prezent, doar pe colinele între văile râurilor Larga, Tigheci și Sărata. Trupuri mici de pădure persistă și în partea centrală și sudică a Colinelor (Podișului) Tigheciului, însă departe de a putea fi numite “codri”. Mai multe hărți, de la finele secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea, atestă o situație aproape identică, în ceea ce privește arealul întinderii și localizării fondului forestier al Colinelor (Podișului) Tigheciului. Astfel, putem constata că Codrul

¹⁵ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.38.

¹⁶ *Ibidem*, p.123.

¹⁷ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, în Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.110-111.

¹⁸ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.38.

Tigheciului cuprinde doar o mică parte a ținutului Tigheci, și doar o parte a spațiului împădurit al acestuia din urmă: anume partea nord-vestică. Deci, Miron Costin, scriind despre Codrul Tigheciului, cu referință cronologică de la mijlocul secolului al XVII-lea, avea în vedere întregul spațiu împădurit al ținutului, care cuprindea aproape în întregime Colinele (Podișul) Tigheciului: atât codrul propriu-zis, cât și porțiunea de silvostepă din partea sudică și parțial centrală a acestuia.

În al treilea sfert a secolului al XVII-lea, odată cu încorporarea resturilor ținutului Tigheciului în cadrul ținutului Fălciu, însoțită de consolidarea unei noi formațiuni administrative specifice, de margine, percepută ca “republică”, de către Dimitrie Cantemir, și constituită în jurul Codrului Tigheciului, are loc fixarea acestei denumiri doar asupra pădurilor din nord-vestul fostului ținut al Tigheciului. Anume în această parte a ținutului, pădurea ia forma codrului, cu toate caracteristicile constatate de Dimitrie Cantemir. Este și firesc ca populația din zonă, în condițiile creșterii pericolului tăvănesc, să se grupeze, în apropierea codrului.

Nu putem face o legătură directă între ținutul Tigheciului și “republica” Codrul Tigheciului, deoarece din punct de vedere administrativ resturile ținutului au fost anexate ținutului Fălciu, din care, s-a evidențiat “republica” Codrul Tigheciului. Unicul lucru ce o leagă, din punct de vedere al continuității administrative, de vechiul ținut al Tigheciului este numele. Cu toate acestea nu excludem faptul că Codrul Tigheciului a început să se evidențieze încă înainte de includerea resturilor ținutului Tigheci în componența ținutului Fălciu. Însă, “republica” Codrul Tigheciului, menționată de Dimitrie Cantemir, capătă contur și formă după includerea acestui teritoriu în cadrul ținutului Fălciu. Evoluția administrativă a “republicii” Codrul Tigheciului confirmă faptul că aceasta era situată în nord-vestul fostului ținut al Tigheciului.

Administrativ, “republica” Codrul Tigheciului a evoluat (sau a decăzut! – n.n.) pe parcursul secolelor XVII-XVIII, la nivel de căpitanie, apoi la cea de ținut: ținutul Codrului. Apariția, la mijlocul secolului al XVIII-lea, a ținutului Codru, pe baza “republicii” și căpitaniei Codrul Tigheciului, este un moment remarcabil pentru studierea istoriei regiunii date, deoarece ne permite să conturăm hotarele “republicei” Codrul Tigheciului. Spre această gând ne conduce și faptul că concomitant, a fost creat, separat de ținutul Codru, și ținutul Grecenilor, în partea sud-estică a teritoriului din stânga Prutului al ținutului Fălciu, de asemenea parte a vechiului ținut al Tigheciului. Trebuie să subliniem că și înainte de apariția ținuturilor Codru și Greceni,

semnalăm existența a două căpităni separate: cea de Codru și cea de Greceni¹⁹, ceea ce confirmă presupunerea că noțiunea “Codrul Tigheciului” acoperea doar spațiu nordic al Colinelor împădurite a ținutului Tigheciului.

Ținutul Greceni este atestat la 1 august 1758, când Scarlat vodă Ghica poruncește ușurigiilor de la ținutul Greceni să nu perceapă ușurul de pe arăturile făcute de tătari pe trei moșii ale episcopiei Hușilor²⁰. Probabil că ținutul Codru a fost creat aproximativ în aceeași perioadă.

Dacă admitem că, din punct de vedere teritorial, ținutul Codrului se suprapune “republicii” Codrul Tigheciului, după cum ne sugerează însăși denumirea, atunci, utilizând documentele referitoare la acel ținut, putem stabili hotarele “republicii” Codrul Tigheciului. Pentru această perioadă cronologică, secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea, există un număr mai mare de documente, ceea ce ne permite să stabilim, pentru anumite segmente de timp, acele localități care alcătuiau ținutul Codru.

Numărul satelor ținutului Codru a variat, în dependență de perioadă. Astfel, la 20 noiembrie 1772, registrul statistic, elaborat pe vreme de război, atestă pentru ținutul Codrul doar patru localități: Larga, Hănăsenii ot Tigheci, Șipotu ot Tigheci, Culucaia ot Tigheci²¹. În cazul ținutului Greceni, numărul satelor era de 11: Vadul, Manta, târgul Greceni, Pelinei, Cârhana, Frumoasa, Zârnești, Paicul, Larga, Baurci, Gotești²².

La începutul secolului al XIX-lea, ținutul Codru, după *Condica liuzilor*, de la 1803, era format din 13 localități: Tigheci, Cadânțica, Copcuiul, Leova, Hănăsenii Noi, Vetrișoae, Tocenii, Larga, Haragășii, Hănășanii Vechi, Caniea, Macreștii, Capaclăe²³. Aceeași Condică a liuzilor enumără, pentru ținutul Greceni, 14 localități: Vadul lui Isac, Pelinei Moldoveni, Manta, Frumoasa, Scutelnicii Sămeșiei, Zârnești, Larga, Vlădești, Gotești, Slobozia Gotești, Țiganca, Pelinei Bulgari, Greceni, Baurcei²⁴.

La 1774 satul Macrești (Macri) aparținea de ținutul Greceni, ca la 1803 să fie arătat ca parte a ținutului Codru²⁵. Ținutul Codrului avea 727 km², cu o populație de 1345 suflete în anul 1774 și 4405 oameni în 1803²⁶.

¹⁹ Nicolae Iorga, Studii și documente, *Condica de poruncim corespondențe, judecăți și cheltuieli a lui Constantin Mavrocordat ca domn al Moldovei (1741-1742)*, vol. VI, partea II, București, 1904, nr.755, p.318. La 1742, concomitant sunt menționați “vel căpitan de Greceni” și “Gheorghii vel căpitan de Codru”.

²⁰ Melchisedec, *Chronica Hușilor și a episcopiei cu aseminea nume*, București, 1869, p.266.

²¹ *Moldova în epoca feudalismului*, volumul VII, partea I, Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774, alcătuitor P. G. Dmitriev; sub redacția lui P.V. Sovietov, Chișinău, 1975, p.48.

²² Ibidem, p.159-160.

²³ *Condica liuzilor pe 1803*, în Theodor Codrescu, *Uricarul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, Iași, 1886, vol.VIII, C 254-256.

²⁴ Ibidem, p.252-254.

²⁵ Павел Г. Дмитриев, *Народонаселение Молдавии*, Кишинев, 1973, с. 49.

²⁶ Ibidem, с.87.

Cartografierea localităților menționate mai sus ne permite stabilirea aproximativă a hotarelor ținutului Codru, concomitent și a “republicii” Codrul Tigheciului (vezi harta).

Satul și specificul

În istoriografie “republica” Codrul Tigheciului mai este numită și “Țara Tigheciului”, în acest fel atribuindu-i-se un caracter arhaic, prestatal. “Țara Tigheciului” este inclusă printre formațiunile politice existente înainte de extinderea voievodatului Moldovei până la Nistru și Marea Neagră.

Ținând cont de specificul fizico-geografic al regiunii, nu excludem posibilitatea existenței în evul mediu timpuriu, a unor formațiuni autonome, sau unități administrative, sub protectorat tătar-mongol, însă, chiar dacă au existat cu adevărat asemenea formațiuni prestatale, totuși, ele nu au nimic în comun cu “republica” Codrul Tigheciului menționată de Dimitrie Cantemir.

În opinia noastră statutul și specificul “republicii” Codrul Tigheciului nu este de proveniență arhaică, ci o formă tardivă, constituită în cadrul Țării Moldovei, ca urmare a evoluției hotarelor de sud-est ale țării sub presiune tătărească și turcească.

Am arătat ceva mai sus, în mod succint, etapele reducerii teritoriale a ținutului Tigheci, sub influența turcilor și tătarilor. Am evidențiat rolul factorului silvic, în condițiile în care împrejurimile erau dominate de spațiu deschis, de câmpii și stepe, în procesul de retragere și consolidare a populației în jurul Codrului. Evenimente ce decurg pe parcursul a primelor trei sferturi ale secolului al XVII-lea. Segment cronologic suficient pentru constituirea unui nou grup etnografic, cu un mod de viață deosebit, și a unor structuri administrative corespunzătoare aceste stări de fapt.

Ceva mai sus am făcut trimitere la studiul lui Lucian-Valeriu Lefter privind stăpânirea funciară în ținutul Tigheciului. Lucian-Valeriu Lefter a încercat să demonstreze că specificul “republicii” Codrul Tigheciului, anume existența “țărării liberi”, este un mit, ca și însăși existența acestei “republici”. Autorul, după o cercetare minuțioasă, constată că tipul de stăpânire funciară în ținutul Tigheciului, în secolul al XIV-lea – mijlocul secolului al XVII-lea, nu se deosebea prin nimic de cel din restul teritoriului Țării Moldovei. O constatare pe care o împărtășim și o reconfirmăm, cu remarcă că cercetarea cuprinde doar unitatea administrativă numită “ținutul Tigheciului”, nu și “republica” Codrul Tigheciului, precum pretinde dânsul, realități pe care le-a confundat, fapt ce l-a determinat să afirme că existența “republicii” Codrul Tigheciului ar fi o “utopie”²⁷.

În studiul său, Lucian-Valeriu Lefter, a demonstrat doar faptul că sistemul de stăpânire a pământului din ținutul Tigheciului, în perioada indicată, nu se deosebea de cel din restul Țării

²⁷ Lucian-Valeriu Lefter, *Op.cit.*, p.11-18.

Moldovei. Este, în opinia noastră, o concluzie foarte de importantă, chiar dacă dumnealui confundă mecanic ținutul Tigheciului cu “republica” Codrul Tigheciului, care au fost unități administrative deosebite; aceasta concluzie vine să demoleze ipoteza originii arhaice, prestatale a “republicii” Codrului Tigheciului, aducând, în acest fel, un argument în plus ideii privind proveniența tardivă a acestei forme administrative de frontieră.

Analiza puținelor surse documentare ce fac referințe la “republica” Codrul Tigheciului ne-a permis totuși să evidențiem caracterul specific al acesteia, deosebit atât de cel al alte unități administrative ale Țării Moldovei, inclusiv de al celorlalte două “republici”.

Cu toate că “republica” Codrul Tigheciului este menționată în acelaș context cu “republicile” Vrancea și Câmpulung, există mai multe aspecte care o deosebesc esențial de ele. În cele ce urmează vom efectua o încercare de clasificare a caracteristicilor celor trei republici, prin evidențierea asemănărilor și deosebirile.

Astfel, constatăm că “republicule” Vrancea și Câmpulung erau: a) “republici” păstorești (câmpulungenii “nu se pricep la meșteșugul lucrării pământului cu sapa, fiindă în munții lor nu au de fel țărani; toată munca lor este păstoritul oilor”; vrâncenii “se mulțumesc, ca și cei din Câmpulung, cu păstoritul, locuitorii nu au știință de plug”); b) “republici” montane (“Câmpulung, în ținutul Sucevei, împresurat de piscurile unor munți foarte înalți”; Vrancea “înconjurată din toate părțile de munții cei mai sălbatici”); c) plăteau centrului o anumită dare regmementată, deosebită de restul Țării Moldovei (câmpulungenii “plătesc o dajdie în fiecare an, însă nu atât cât le cere domnia, ci numai cât făgăduiesc ei domnilor; iar această învoială o înnoiesc, prin trimișii lor, de câte ori se așază domn nou peste Moldova”; vrâncenii și “ei plătesc domniei în fiecare an o dajdie știută; altminteri se țin de legile lor și nu primesc nici poruncile și nici judecători de la domnie”)²⁸.

“Republica” Codrul Tigheciului, spre deosebire de celelate două “republici”, indicate mai sus, era: a) “republică” militară (“toți sânt călărași sau călăreți”; “înainte vreme erau o oaste de 8000 de oameni; dar acuma abia mai pot aduna la nevoie 2000”; “se numărau aici peste douăsprezece mii de locuitori, care erau cei mai viteji oșteni din toată Moldova; azi, după atâtea lupte și înfrângeri și de o parte și de alta, n-au mai rămas decât vreo două mii”); b) “republică” de pădure (“... Tigheciul, în ținutul Fălciului, un codru ...”); c) aprovizionau tătarii cu lemne (“se obligă să le dea în fiecare an un număr de legături de lemne”); d) plătea centrului o anumită dare regmementată, deosebită de restul Țării Moldovei (“plătesc domniei în fiecare an o dajdie mică”)²⁹.

²⁸ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.122-123.

²⁹ Ibidem, p.38-39; p.123.

Ceea ce le unea aceste “republici” era autonomia fiscală și faptul că tustrele erau regiuni situate la frontieră. Statutul lor a fost condiționat într-o măsură mai mare sau mai mică de poziția geografică periferică, de margine. În acest sens periferic nu presupune ceva inferior, deoarece anume acest aspect le-a oferit gradul înalt de autonomie. “Republica” Câmpulung se afla la marginea nord-vestică a Țării Moldovei, în preajma Poloniei și a Ardealului; “republica” Vrancea, era localizată în sud-vestul Moldovei, la hotarul cu Țara Românească și cu Ardealul. Ambele erau structuri administrative de frontieră, aflate în vecinătatea unor țări creștine și apropiate ca cultură (europene, sedentare) și limbă (în cazul Țării Românești și a Ardealului).

Alături de Câmpulung și Vrancea, “republica” Codrul Tigheciului a fost și ea o formațiune administrativă de margine, situată la frontiera sud-estică a Țării Moldovei, însă megieșă unui mediu străin, islamic, din punct de vedere religios, turanic și asiatic, din punct de vedere lingvistic și cultural. Însă, ceea ce este mai important, “republica” Codrul Tigheciului era situată în vecinătatea unor populații nomade și agresive (tătarii din Bugeac) și sub influența directă a unor puteri suzerane (Imperiul Otoman și Hanatul din Crimeia) (“aflat la hotarul cu tătarii din Bugeac. Este pavăza cea mai tare a Moldovei între Prut și Basarabia”³⁰).

În acest context, semnalăm și statutul superior al “republicii” Codrul Tigheciului comparativ cu Vrancea și Câmpulungul. Însăși locuitorii din “republica” Codrul Tigheciului erau deosebiți ca însușiri psihologice de ceilalți locuitori ai Țării Moldovei. Or, la acel moment, ținând cont de condiții, putea face față presiunilor tătarilor doar o populație dotată cu însușiri psihologice specifice, capabilă să locuiască în cadrul unui spațiu geografic supus permanent pericolelor venite din exterior.

Statutul de “republică” a Codrului Tigheciului a fost unul ne oficial, constituit în mod firesc, determinat de factorul geografic, datorită modificărilor geopolitice la frontiera sud-estică a Țării Moldovei. De regulă, în situații extreme, anumite grupuri umane se pot constitui de sinestătător, fără intervenția statului, în structuri social-politice, care le-ar permite supraviețuirea. Credem că “republica” Codrul Tigheciului reprezintă o asemenea structură social-politică constituită “instinctiv”, în jurul codrului, de către locuitorii ținutului Tigheci, atunci când statul n-a putut interveni, pentru a soluționa problemele cu care se confrunța populația. Această formă de organizare socială, la începutul secolului al XVIII-lea, a fost calificată de Dimitrie Cantemir cu termenul latin “respublica”. Evident că noțiunea “respublica” utilizată în cazul formațiunii administrative din Codrul Tigheciului, este cu totul deosebit de semnificația actuală, deaceia considerăm că este firească utilizarea termenului luat în ghilimele. Până la acest moment nu se cunosc care sunt particularitățile concrete ale organizării “republicii” din Codrul Tigheciului. Știm doar că această “respublică” din punct de vedere fiscal

³⁰ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.123.

era organizată altfel decât restul țării: “locuitorii plătesc domniei în fiecare an o dajdie mică”³¹. Autonomia fiscală iese în evidență și în cazul celorlalte două “republici”: locuitorii din Câmpulung “plătesc o dajdie în fiecare an, însă nu atât cât le cere domnia, ci numai cât făgăduiesc ei domnilor; iar această învoială o înnoiesc, prin trimișii lor, de câte ori se așază domn nou peste Moldova. Dacă un domn vrea să se poarte mai aspru cu ei și să le pună biruri noi, ei nu stau mult la tocmeală, ci cu toții nu mai vroiesc să le plătească și fug în părțile cele mai neștrăbătute ale munților. De aceea nici domnii nu au cerut de la ei mai mult decât au făgăduit ei să dea”³²; iar cei din Vrancea “asemenea și ei plătesc domniei în fiecare an o dajdie știută; altminteri se țin de legile lor și nu primesc nici poruncile și nici judecători de la domnie”³³. În aceste condiții, putem admite, ca ipoteză de lucru, existența unor existența unor “legi” și obiceiuri, caracteristice doar “republicii” Codrului Tigheciului, deosebite atât de restul țării, cât și de Câmpulung și Vrancea.

Calificativul de “republică” presupune existența unor structuri administrative interne de tip colegial. Probabil deciziile cele mai importante erau luate la consiliul (sfatul) general al comunității. Caracterul semi-militar, de breaslă (“călărași”), al “republicii” întărește această presupunere. Probabil organizarea internă a “republicii” era mult mai complexă, deoarece locuitorii din Codrul Tigheciului, cunoscându-și identitatea, în repetate rânduri acționează de comun acord, demonstrând că formează o comunitate socială încheșată. Fapt care confirmă existența unor structuri administrative proprii. Nu trebuie trecut cu vederea nici faptul că în diferite momente istorice, Codrul Tigheciului a luat decizii, în ceea ce privește politica externă, independent de hotărârile domnului de la Iași. Astfel, în 1650, atunci când tătarii din Crimeia, împreună cu cazacii lui Bogdan Hmelnițchii, pradă și jefuesc nestingheriți Țara Moldovei, pedepsindu-l în acest fel pe domnul Vasile vodă Lupul pentru „neloialitate”, Codrul Tigheciului ia atitudine: „iară Codrul Chigheciului la Fălciu foarte puțină pagubă au făcut tătarii atuncea, că îndată au năzuitu la codrișorul lor, ce au ei acolo, anume Chigheciul ... și s-au apărat chighecenii de nu le-au putut strica nemică tătarii”³⁴. Și în anul 1711, în contextul acțiunii antiotomane a lui Dimitrie vodă Cantemir, codrenii au adoptat o poziție aparte: “iar *codrenii* (*κοδρένοι*) din *Codrul Ghigheciului* (*Κόδρου Γκικέτς*), văzând că marele vizir și hanul s-au apropiat cu oștile lor, s-au dus îndată înaintea hanului și s-au închinat și cu aceasta au scăpat de prădare și de robire”³⁵). Or, luarea unor asemenea decizii colective demonstrează buna coordonare a acțiunilor codrenilor.

³¹ Ibidem, p.123.

³² Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.122-123.

³³ Ibidem, p.123.

³⁴ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, în Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.110-111.

³⁵ *Cronica Ghiculeștilor*. Istoria Moldovei între anii 1695-1754, ediție îngrijită de Nestor Camariano și Adriana Camariana-Cioran, București, 1965, p.106-107; vezi și relatarea lui Nicolae Costin asupra acestui subiect „iară

“Republica” codrului, constituită “instinctiv”, fără a avea, o bună perioadă de timp, statut oficial, pe parcursul celei de a doua jumătăți a secolului al XVII-lea, datorită eficienței modului de organizare internă a Codrului, aceasta revine în atenția domniei. Astfel, într-o anumită conjunctură istorică, are loc crearea, în baza “republicii”, sau prin suprapunere asupra acesteia, a unei forme de organizare oficiale: căpitănia. Credem că căpitănia Codrului ia naștere anume în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, după stabilirea hotarului Țării Moldovei Buceacul tătareșc, aproximativ în anul 1666, numit *hotarul lui Halil-pașa* (“Tigheciul, în ținutul Fălciului, un codru aflat la hotarul [adică *hotarul lui Halil-pașa* – n.n] cu tătării din Bugeac”³⁶), după includerea resturilor ținutului Tigheci în componența ținutului Fălciu, constituindu-se definitiv în primii ani de domnie a lui Constantin vodă Cantemir, după campania antiotomană a polonezilor conduși de Jan Sobieski. Codrenii au constituit sprijinul principal al lui Constantin vodă Cantemir, atât în timpul conflictului cu Jan Sobieski, cât și mai târziu, pe parcursul întregii sale domnii. Situație deloc întâmplătoare.

Astfel, Dimitrie Cantemir, scriind despre originea neamului sau, menționa că încă bunicul său, Toader Cantemir, tatăl lui Constantin vodă Cantemir, la începutul secolului al XVII-lea, avea sub ascultare „ținutul Codru” (în latina originalului „Codri gubernium”): „când au năvălit tătării din Crâm și din Bugeac [Teodor], apărând cu vitejie ținutul Codrului („*commissum sibi Codri gubernium strenue defendes*”³⁷) încredințat lui, a fost grav rănit de către sciți, rană din care, după puține zile, a murit”³⁸. Cu toate că textul este confuz și nu face referire directă la Teodor Cantemir, avem tot temeiul să acceptăm ipoteza că este vorba anume de tatăl lui Constantin Cantemir, bunic lui Dimitrie Cantemir; ceva mai jos cărturarul domn nota: „Constantin Cantemir s-a născut în anul 1612 ... din părinții Teodor Cantemir și Maria”³⁹; iar „când era de cinsprezece ani, după moartea tătâne-său și după cumplita pustiire a moșiilor sale, Constantin vodă, părăsindu-și patria, s-a strămutat în Țara Leșască”⁴⁰. Iar, în baza unui simplu calcul, reiese că Teodor Cantemir decedase în 1627, care este și anul invaziei tătarești. Astfel, din cele relatate de Dimitrie Cantemir, rezultă că, încă la 1627, exista, o unitate administrativă recunoscută, „ținutul Codrului”, în frunte cu un dregător domnesc. Această

*codrenii de la codrul Chigheciului, dacă au vădzut că se apropie vezirul și hanul cu oștile, îndată au agiunsu la hanul de s-au închinat; și cu atâta apoi au hălăduitu de pradă și de robie” // Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei* (1709 - 1711), în Nicolae Costin, *Scrieri*, Chișinău, 1990, vol. I, ediție îngrijită de Svetlana Korolevshi, p.389. În acest context trebuie de menționat că, documentele ulterioare, indică la acel an, în calitate de căpitan de codru, pe Ilie Costachi („fiind dum. Ilie Costachi vel căpitan la Codru” “în vriame tulburării moscalilor [în ținutul Fălciului]”). Or se cunoaște rolul unui reprezentant al Costăcheștilor, familie de mari boieri, Lupul Costache, în evenimentele din 1711. Legăturile și poziția prototomană și protătărească ale acestuia erau bănuite (iar mai târziu s-au confirmat) de contemporani; Nicolae Iorga, *Op.cit.*, nr.413, p.260.*

³⁶ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.123.

³⁷ Dimitrie Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir*, text stabilit și tradus de Radu Albală, Introducere de Const. C. Giurescu, București, 1973, p.4.

³⁸ *Ibidem*, p.5

³⁹ *Ibidem*, p.3.

⁴⁰ *Ibidem*, p.7.

unitate administrativă este numită de Dimitrie Cantemir, în latină, „gubernium”, termen care, în acest caz, nu poate avea semnificația de „ținut”, deoarece, în acest sens este utilizat noțiunea latină „districtu” (exemplu „in Falciensi districtu” – „din ținutul Fălciului”⁴¹). În alt loc, cu referire la vremea domniei lui Eustratie vodă Dabija, unitatea administrativă Codru este calificată ca „praefectura Codri”, tradusă de Radu Albala ca „isprăvnicia Codrului”⁴². Astfel, în anul 1664, atunci când Constantin Cantemir revine în Moldova, domnul „Dabija vodă îl cinstește întâi cu isprăvnicia Codrului”⁴³ („A principi Dabiza primum praefectura Codri ornatur”⁴⁴). Ceva mai târziu, după o scurtă absență din țară, „Dabija vodă nu-i încredință numai isprăvnicia de Codru („Codri praefecturam”), ci îi dădu pe de asupra și vornicia de Bârlad (vornicziam Barladi)”⁴⁵. După moartea lui Eustratie vodă Dabija, în 1665, urmată de înscăunarea lui Gheorghe vodă Duca, „acesta îi încredințează iarăși lui Cantemir isprăvnicia Codrului”.

În acest context sunt arătate câteva din îndatoririle unui „ispravnic” de Codru: „strângerea dărilor din acele ținuturi, precum și apărarea hotarelor de noii năvălitori, tătarii nogai”⁴⁶; tot odată având rolul de mediator în relațiile cu aceștea: „mai cu seamă în adunările cu tătarii”⁴⁷.

Însă, Ion Neculce, descriind cariera lui Constantin vodă Cantemir, notează că „fiindu vitiazu și cu sfat bun ... și slujind bine”, pentru care calități domnul „l-au pus căpitan mare”⁴⁸. Să fi confundat oare, așa cum a făcut și în multe alte cazuri, Dimitrie Cantemir dregătoria de mare căpitan cu cea de căpitan de Codru, care este constituită mai târziu?

Faptul că, în calitate de „ispravnic” de Codru, conform tradiției, s-a aflat Toader Cantemir, apoi și fiul acestuia, Constantin Cantemir, presupune existența unei continuități în exercitarea funcției. Moment remarcat și de Dimitrie Cantemir, care specifică, printre motivele ce l-au determinat pe Dabija vodă să încredințeze isprăvnicia Codrului lui Constantin Cantemir, faptul că această „isprăvnicie pe care o ținuse și strămoșii lui, și unde știa că are și moșii”⁴⁹ („ubi et maiores suos semper praefecturam tenuisse et possessiones paternas habere sciebat”⁵⁰). Expresia este relevantă, arătând transmiterea conducerii asupra Codrului, din tată-n fiu, în cadrul unor neamuri concrete, în cazul nostru – neamul Cantemireștilor. O altă

⁴¹ Ibidem, p.110-111.

⁴² Ibidem, p.18-19.

⁴³ Ibidem, p.19.

⁴⁴ Ibidem, p.18.

⁴⁵ Ibidem, p.22-23.

⁴⁶ Ibidem, p.24-25.

⁴⁷ Ibidem, p.22-23.

⁴⁸ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, p.97.

⁴⁹ Dimitrie Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir*, text stabilit și tradus de Radu Albala, Introducere de Const. C. Giurescu, București, 1973, p.19.

⁵⁰ Ibidem, p.18.

caracteristică este faptul că deținătorii funcției erau și ei localnici, dacă nu codreni, atunci dețineau moșii în regiune. Despre Cantemirești se cunoaște faptul că stăpâneau în mai multe moșii din ținutul Fălciului. Admitem că acest neam stăpânea și în unele moșii din stânga Prutului, în ținutul Tigheciului, în zona Codrului. Doar astfel, în opinia noastră, putem interpreta expresia „unde știa că are și moșii” cu referire la Codru. Putem admite și faptul că neamul Cantemireștilor este unul de codreni, sau cel puțin înrudit cu codrenii. Altfel nu putem explica legăturile strânse între Cantemirești și codreni.

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea „republica” Codrul Tigheciului se afla sub supravegherea unui dregător domnesc, numit „căpitanul Codrului”. În documentele interne căpitanul de Codru, sau marele (vel) căpitanul de Codru, este menționat anume în această perioadă cronologică. Referitor la funcțiile exercitate de marele căpitan de Codru, presupunem că s-au schimbat pe parcursul timpului.

Despre unele din îndaroririle căpitanului de Codru aflăm din zăpisiul tătarilor-nogai, din 6 septembrie 1729, dat domnului Grigore vodă Ghica, cu privire la teritoriul numit al „celor două ceasuri” luat în arendă; prin care tătarii se obligau că „numai vitele noastre să pască pe acele locuri, pe care ni le vor arăta preacinstitul serdar și căpitanul Codrului și peste locul pe care ni-l vor arăta zișii boieri ai domnului vitele să nu pășească nici măcar un pas”⁵¹; „de asemenea, și acei care au vite la iernatic sau vara în altă parte și vor să meargă să le vadă, fie că sânt mârzaci sau cara-tătari, să meargă mai întâi la boierii domnului care cârmuiesc marginea, adică la serdar și la căpitanul Codrului și la pârcălabul Lăpușnii, și să le arate că au nevoie să vadă vitele lor și numai după ce vor da de știre, să obțină învoirea să meargă”⁵².

Obligațiunile vel căpitanul de Codru (marelui căpitan de Codru), erau cele mai diverse, începând de la cele fiscale (la 1737, Grigore vodă Ghica, scutește poslușnicii din Crețești de anumite dări: „să aibă a se apăra de către vel-căpitanu de Fălciu și de slugile lor, și de pârcălabi și de globnici”⁵³) și terminând cu soluționarea conflictelor pentru moșii (la 1743, în timpul lui Constantin vodă Mavrocordat, marele căpitan de Codru împreună cu alt boier, au fost însărcinați să examineze un conflict funciar; la 29 iunie 1757⁵⁴; doi dregători, între care „Lupul Costachi biv vel jigniceriu, vel căpitan de Codru” sunt trimiși să clarifice neînțelegerile pentru moșia Călmățui⁵⁵). Marele căpitan de Codru avea și sarcina să reîntoarcă locuitorii din ținut fugiți în părțile turcești și tătărești⁵⁶. Unele dintre obligațiile marelui căpitan de Codru sunt

⁵¹ *Cronica Ghiculeștilor*, p.307.

⁵² *Ibidem*, p.307.

⁵³ Melchisedec, *Chronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea nume*, București, 1869, p.47-48.

⁵⁴ *Ibidem*, p.48-49.

⁵⁵ *Ibidem*, p.49.

⁵⁶ Nicolae Iorga, *Op. cit.*, nr.755, p.318.: La 4 noiembrie 1742, domnul Constantin vodă Mavrocordat poruncește lui „vel căpitan de Greceni, să margă cu stolnicul Sturdze sãn Scărlătache cluci. și cu Gheorghii vel căpitan de Codru “la oamenii de Greceni și de la Vadul Isacului ci-au fugit în Țara Turcească, neprimind ponturile așezării

foarte originale. Astfel, la 1742, domnul poruncește la doi ispravnici și vel căpitanul de Codru și cel de Greceni, să se ocupe “pentru floare de plomă galbăn, să strângă cât de multă și să triimită aici”, la Iași⁵⁷.

Din documente reiese că marele căpitan de Codru își avea reședința în târgul Fălciului, unde era și sediul ispravnicilor ținutului Fălciu. La mijlocul secolului al XVII-lea, ispravnicii ținutului și marii căpitani de Codru încep să dea preferință târgului Hușilor, în calitate de centru de reședință (la 20 noiembrie 1757, domnul Constantin vodă Racoviță, după ce constată că „de la o vreme încoace nu de multu ispravnicii ținutului Fălciului se obicinuise a șidea cu șiderea loru în târgul Hușiloru, eară nu vrea să șadă în târgul Fălciului, unde au fostu obiceiulu de au șădzutu atâtu căpitanului celu mare de Codru, câtu și ispravnicii”, decide „cu tărie ca de acmu, ori vel căpitanu de Codru, ori ispravniculu ținutului, în târgulu Hușiloru să nu șadă, cumu n-au fostu volnici să șadă nici mai înainte vreme ci șiderea loru să fie în târgulu Fălciului, cum și mai denainte, că acolo este scaunul ținutului” și poruncește „dumiloru vostre ispravnici de ținutu, și lui vel căpitanu de Codru, să vă rădicați din Huși, și să mergeți să șideți în târgul Fălciului, unde au fostu obicei mai dinainte vreme”⁵⁸). Din punct de vedere ierarhic, marele căpitan de Codru era al doilea după marele căpitan de Iași⁵⁹.

La 1758 este atestat documentar ținutul Greceni. Probabil, concomitent a fost evidențiat din cadrul ținutului Fălciu, și ținutul Codrului. Noile ținuturi, Codru și Greceni, după Melchisedec Ștefănescu, erau conduse de căpitani: “această parte de locu, pe la 1769 forma unu deosebitu ținutu Hotărnicenii sau Grecenii, și era administrată de unu căpitanu”⁶⁰. Astfel, la 1778, aparte menționat “Ioniță Gafencu biv căpitanu de Greceni”⁶¹. Constatăm că multiple aspecte ce țin de structura administrative a acestor ținuturi de margine sunt puțin cunoscute. Tematica dată a fost puțin cercetată, și o investigație serioasă poate aduce multiple surprize la subiectul abordat de noi.

Populația

Locuitorii “republicii” Codrul Tigheciului purtau numele de “chighecani”⁶² și “codreni” (“codreni (pădureni, căci așa sunt numiți cei din Tigheci)”; “codreni” („*Sylvatici*” – *hoc enim*

ci-au făcut mărie sa vodă, și să le cetiască și carte cia deșchisă ce li s-au scis de la mărie sa vodă, într-azul tuturor, și să să sâlească în tot chipul ca să-i întoarcă înapoi; nr.757, p.319: porunca către căpitanul de Codru, în același caz: dacă oamenii nu vreau să se întoarcă, va merge el la “voievoda de Riani cu mehtupul gospod ce i s-au scris”, pentru a-i restitui. “Arptându-i dumisali și aciasta, ca să nu fie pricină și altora să triacă ... și, aducându-i la locul lor, trii-patru oameni dintre dănșii îndată să-i trimită aici”

⁵⁷ Nicolae Iorga, *Op. cit.*, nr.1234, p.375.

⁵⁸ Melchisedec, *Op. cit.*, p.253, 254-255.

⁵⁹ *Ibidem*, p.47-49.

⁶⁰ *Ibidem*, p.97.

⁶¹ *Ibidem*, p.97.

⁶² Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, în Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.110-111.

Kiegieczensibus vulgo in Moldavia tribuitur nomen)”)⁶³. Pe parcursul timpului cel de al doilea nume devine dominant, situație legată desființarea și includerea ținutului Tigheci în componența ținutului Fălciu.

Populația “republicii” Codrul Tigheciului atingea, la mijlocul secolului al XVII-lea, numărul de cca. 12.000 locuitori, mai corect spus, gospodării, deoarece calculul s-a efectuat după capii de familie. Din acest mediu se recrutau în jur de 8.000 de ostași; deci două treimi din populația aptă de luptă, era antrenată în serviciul militar. Fapt care întărește presupunerea noastră privind caracterul militar al “republicii” Codrul Tigheciului.

Odată cu înaintarea pe axa cronologică, numărul populației este în descreștere continuă, “republica” ajungând, la începutul secolului al XVIII-lea, să recruteze doar 2.000 ostași. Ținând cont de coraportul, de două treimi, dinte numărul celor implicați militar și restul populației, putem presupune că, în această perioadă, “republica” Codrul Tigheciului avea în jur de 3000 de gospodării.

Locuitorii antrenați în serviciul militar făceau, probabil, parte din categoria socio-fiscală, cu caracter militar, numită oficial “călărași”. Cunoaștem despre existența în Țara Moldovei a mai multor grupuri și categorii de călărași, care se deosebeau în conformitate cu funcțiile exercitate și după scutirile și privilegiile fiscale avute⁶⁴. În cazul călărașilor din “republica” Codrul Tigheciului avem de a face suprapunerea statutului unei categorii socio-fiscale cu caracter militar, asupra unui grup etnografic numit “codreni”.

“Epoca de aur” a codrenilor poate fi considerată domnia unuia dintre “ai lor”: Constantin vodă Cantemir (1685-1693). Se știe că Cantemireștii erau originari din această regiune, fiind în relații de rudenie cu mica boierime fălcieană, tigheceană și covurluiană, stăpânind moșii și deținând funcții administrative în acele părți. Astfel, codrenii aveau motive întemeiate pentru a-l considera pe domn drept “omul lor”, pe care îl cunoșteau personal, din vremea boieriei.

Colaborarea fructuoasă dintre domn și codreni începe îndeosebi în timpul intervenției polonezilor conduși de regele Jan Sobieski; atunci Constantin vodă Cantemir, „cu cine au avut s-au tras spre Fălciu înainte tătarilor”, iar „pe cîie vreme era vro 40 și mai bine de codreni tâlhari, de ținea drumurile în Țara de Gios. Ajuns-au la Cantemir-vodă de i-au ertat. Ș-au venit toții la Eșii, și i-au dus pe toți în mănăstire în Gălata, de au giurat cum or sluji lui Cantemir-vodă și țărâi cu dreptate. Și le-au dat leafă cîte 4 lei de lună. Și au pus capete dintre dînșii pe

⁶³ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.123; Demetrii Cantemirii, *Principis Moldaviae, Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae* / Dimitrie Cantemir, *Principele Moldovei, Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*, ediție critică întocmită de Dan Slușanschi, București, 2006, p.294.

⁶⁴ Sergiu Bacalov, *Locul reprezentanților micilor neamuri boierești în sistemul administrative al Țării Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea (ținuturile Lăpușna, Orhei și Soroca)*, // Revista de istorie a Moldovei, Chișinău, 2009, Nr.4, p.23-36.

Zaharie și pe Sandul și le-au dat cărți de volnicie, să strângă cât de mulți”. Astfel, probabil asistăm la crearea instituției călărașilor de Codru. Pe parcurs, detașamentele militare de codreni antrenate în slujba țării, au demonstrat o mare eficacitate: „au sosit la Piatra, au găsit un poghiiaz de leși cu căzaci, vro 200 și mai bine. Și așa i-au lovit fără veste, pe o negură, de i-au spart și i-au spârccuit, și i-au prinsu și vii, de i-au dus la Cantemir-vodă, de i-au tot înțapat și i-au spândzurat”⁶⁵. Codrenii nu numai că au reprezentat o parte importantă, și de o mare încredere, în cadrul formațiunilor militare, dar au și fost incluși în număr mare în rândul boierinașilor și curtenilor. Aspect remarcat încă de cronicarul Ion Neculce într-un anumit context: în anul 1691 are loc conspirația a unui grup numeros de boieri mari, îndreptată împotriva domnului. Motivul conspirației era faptul „că era boierii de la o vreme prea supărații de Cantemir-vodă, că era la curte boiarinași, tot ficiori de mojâci codreni și gălățeni. Și dzice Cantemir-vodă că domnul face neamurile, domnul se stânge”. Dintre boierii mari domnul și-i apropiase doar pe hatmanul Bogdan și pe vistiernicul Iordache Ruset. „Dece boierii pre aceia vreme nu mai putea suferi să fie călcați de acei doi boeri și de mojâcia celorlalți mai mici de curte. Că, când eșie la țară cu slujbe, boiarinașii făce multe năcazuri casălor celor mari a boerilor”⁶⁶. Mai târziu, după ce unul dintre participanți, Ilie Țifescu, destăinuie lui Constantin vodă Cantemir conspirația marilor boieri, domnul, „cum au înțeleș acel sfat, din Iliie Frige-vacă, a boiarilor, au și răpedzit într-o noapte boerinași de-ai lui și slujitori să-i prindză pe toții pe acie”⁶⁷. Unii boieri mari au reușit să fugă în Țara Românească, iar pe alții „i-au prinsu și i-au adus la Iași”.

Codrenii își pierd poziția privilegiată imediat după moartea lui Constantin vodă Cantemir, când domnul Țării Moldovei devine Constantin vodă Duca. Acesta, „pus-au atunce la mazăli și la țară banii steagului, grei. Început-au a prinde pe boierinași lui Cantemir, cei rădicați din neamuri proaste, de dzicea Cantemir că i-a faci neamuri, și începură a-i bate ș-a-i închide pen temniți și pe la simeni. Și-i sărăciră, de rămasără cum le-au fostu postrigul, mojâci. Iar unei, dintr-aceli bătați au și nebunit, de-u rămas nebuni. Și pe cale să făcusă; că vai de boerul ce să roagă mojâcului”⁶⁸. Astfel, încercarea lui Constantin vodă Cantemir, de a constitui o nouă boierime, având ca bază elita codrenilor, a eșuat. Eșecul s-a făcut încă odată vizibil în anul 1696, după înscăunarea ca domn a lui Antioh vodă Cantemir, fiul mai mare al lui Constantin vodă Cantemir, când au venit la el „boierinașai tătâne-său, lui Cantemir-vodă” care, după cum consemna cu ironie de mare boier, cronicarul Ioan Neculce: „vrea să se bucure de domnie fiiului stăpănu-său, dar nu pute, la focul, să ție inima să să bucure. Că așa era de bătuți și de stâlciți și de jăcuiți, cât rămăsesă cu peile, de n-ave cu cie ieși înainte stăpănu-său. Alții, fiind

⁶⁵ Ion Neculce, *Op.cit.*, p.103.

⁶⁶ Ion Neculce, *Op.cit.*, p.114.

⁶⁷ *Ibidem*, 115.

⁶⁸ *Ibidem*, p.124.

pedepsății de-nchisori, îș perdusă și minte. Deci Antiohi-vodă, după ce i-au vădzut într-acesta chip, să miră și el ce va mai face cu dânșii”⁶⁹.

Relatările lui Ioan Neculce sunt importante și prin faptul că aduc date noi asupra statutului social al codrenilor. Ioan Necule, ca reprezentant al mării boierimi, și coborător din Cantacuzinești cu ascendență imperială, califica codrenii cu termenul “mojâci”. Cronicarul nu-i numește nici țărani, și nici vecini, ci utilizează peiorativul “mojâci”, având în vedere că însăși Constantin vodă Cantemir era considerat originar din “oameni proști de la ținutul Fălciului”, “om prost, mai de gios, că nice carte nu știia”, spre deosebire de “alții mai de cinste și mai de niam”⁷⁰. Astfel, peiorativul “mojâc”, poate face referire la cinstea și vechimea neamului boieresc, care se măsură, în acea perioadă, după numărul moșiilor și după dregătoriile deținute. Deși, în opinia noastră, cuvântul pare să fie prea dur chiar și atribuit boierimii de neam prost. Termenul ne sugerează, lăsând într-o parte subiectivismul și emoțiile cronicarului, existența unei categorii sociale distincte, deosebite de boieri, dar și de țărani, altfel le-ar fi spus pe nume. În acelaș timp, Dimitrie Cantemir atribuie grupul etnografic al codrenilor unei categorii sociale distincte”: „ceea ce am spus mai sus despre țărani vecini moldoveni nu se potrivește pentru locuitorii din trei ținuturi ale Moldovei [Câmpulung, Vrancea, Codrul Tigheci – n.n.], care, ce-i drept, nu țin de boierime, dar nu sunt supuși nici unui boier și fac la un loc un fel de republică”⁷¹.

Cert este faptul că codrenii erau oameni liberi, care nu țineau de vechea oligarhie boierească, însă într-o anumită perioadă (domia lui Constantin vodă Cantemir), au ajuns să reprezinte boierimea. Totuși, oricare ar fi staturul social al codrenilor, este clar că pentru vechea boierime aceștea reprezentau niște parveniți, inferiori lor din punct de vedere social. Realitate care n-a împiedicat accesul ulterior la dregătorii a unor codreni. Un Petru Codreanu, la începutul domniei lui Ioan vodă Mavrocordat, este atestat în calitate de al II-lea armaș: „în anul 1743, iunie 29, Ioan vodă, îmbrăcând caftanul împărătesc, a trimis îndată pe un oarecare Petru Codreanu, al doilea armaș, cu scrisori în Moldova, prin care orânduia caimacami”⁷².

Constituirea grupului social și etnografic numit „codreni”, trebuie examinat în acelaș context cu formarea „republicii” Codrul Tigheciului, în strânsă legătură cu expansiunea tătarească în sud-estul Țării Moldovei. Documentele ce fac referire la Codrul Tigheciului și la codreni, menționează relațiile specifice ale acestora cu tătarii: „acești locuitori au cu tătarii din Bugeac, vecinii lor, o învoială prin care se obligă să le dea în fiecare an un număr de legături de lemne, fiindcă Basarabia suferă mai cu seamă de lipsa lemnului. Această învoială o țin într-

⁶⁹ Ibidem, p.138.

⁷⁰ Ion Neculce, *Op. cit.*, p.91-92.

⁷¹ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.122.

⁷² *Cronica Ghiculeștilor*, p.581.

totul până azi; însă atunci când tătarii trec peste învoială și au de gând să ceară mai mult, lucru care se întâmplă adesea, locuitorii Tigheciului se apără cu arma în mână și câștigă deseori izbânda”⁷³; „pădurea de „fagi” („bukowina”), care se numește Codrul Chigheciului. Aceasta, deși încă nu a fost luată de turci, dar deja tătarii nohai în multe părți au uzurpat locul și fac mari nedreptăți moldovenilor, care se adăpostesc acolo”⁷⁴. Iar Cantemireștii de la Fălciu, protectorii Codrului Tigheciului, se considerau descendenți din „Cantemireștii de la Crâm”, care la 1443 se stabilesc în Țara Moldovei, convertindu-se la creștinism⁷⁵. Într-o împrejurare, fiind trimis de domnul Grigore vodă Ghica să „prindă chiar din Bugeac vreun tătar oarecare”, viitorul domn Constantin Cantemir, „care stăpânea foarte bine limba tătărescă”⁷⁶, demonstrează o bună cunoaștere a acestei regiuni: „încălecând, trece în înot apa Prutului și apoi, grăbind mersul, pătrunde în ținutul Bugeacului și merge ață spre satul unui mârzac”⁷⁷, pe care, cu înșelăciune, îl îndeamnă să meargă „spre satul lui begmârza (acesta era și el din neamul Cantemireștilor din Bugeac, un neam foarte mare de mârzaci)”⁷⁸.

Relațiile cu tătarii erau foarte complexe. Astfel, la 1742, a fost semnalat cazul celor „doi oameni uciși de tătari la “Hănăseani, de la Codrul Chigheciului”⁷⁹. Sau cel referitor la “un mârzac și 3 tătari ci-au trecut dincoacia, de căuta uli și corui, și mergând la casa aceluia om, la sat la Tărzăi, au sărit și l-au tăiat, și că e-i prinsu pe tătari”. Despre care domnul scria marelui căpitan de Codru: “și, viindu fecioru lui Iș-Mârza, pe mârzac și pe doi tătari e-i dat, iar pe acel di-au tăiat pe om, îl ții la popreală”. În asemenea cazuri, domnul cere ca căpitanul să trimită prinșii la Iași, și “să și facă așa, dacă tătarul este “la închisoare”⁸⁰.

Frecvent codrenii opuneau rezistență tătarilor, așa cum a fost în 1650, când „s-au apărat chighecenii de nu le-au putut strica nemică tătarii”⁸¹. Iar zicala “cinci tătari din Crimeia prețuiesc mai mult decât zece tătari din Bugeac; cinci moldoveni biruie zece tătari din Crimeia, iar cinci codreni (pădureni, căci așa sunt numiți cei din Tigheci) bat zece moldoveni”⁸², este și ea o mărturie referitoare la o altă latură a relațiilor codrenilor cu tătarii. Codrenii, nu doar se apărau de tătari, ei deseori organizau „expediții” de pradă în Bugeac. Astfel, boierii Gavrilițești, originari din ținutul Fălciului, prieteni Cantemireștilor, „ave slugi tâlhari la casăli lor, de ținea drumurile, de ucidea turcii și fura bucate din Bugeac, cai, iepe. Și să făcea farmutale totdeauna

⁷³ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.38-39.

⁷⁴ *Descrierea Țării Moldovei și a Țării Românești de Miron Costin*, în Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.371.

⁷⁵ Dimitrie Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir*, București, 1973, p.3.

⁷⁶ *Ibidem*, p.13.

⁷⁷ *Ibidem*, p.14.

⁷⁸ *Ibidem*, p.15.

⁷⁹ Nicolae Iorga, *Op. cit.*, nr.1191, p.370.

⁸⁰ *Ibidem*, nr.1227, p.374.

⁸¹ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, în Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.110-111.

⁸² Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.123.

și slimuri cu tătarii pentru faptele lor”⁸³. Sau, la 1742 Gheorghe, căpitanul de Codru, raporta domnului că “astă vară au fostu prinsu tătarai un tâlhar, carele după faptele lui era să să spânzure; iară apoi, dzicând el că să va turci, l-au turcit caimacamul și l-au făcut om al său”. Moldoveanul „turcit” adică trecut la islam, curând fuge și este urmărit de tătari “pe lature codrului”; “un bic și un harbiu ” i se afla lângă satul Larga, “lângă Codru”. Caimacamul “au mers di-au luat farmuta pe un om anume Gheorghite, și 4 cai, și au răspunsu că până nu i să va găsi pe tâlhar, nu va da farmutaoa”. Căpitanul roagă pe domn să intervină personal pe lângă El-agasi⁸⁴. Și cazul unui alt “haiduc” ce fusese prins de tătari devine subiectul corespondenței dinte domn și căpitanul de Codru: “pentru un tâlhar careli iaste acolo, și dzic că zic mărzaccii cei cu pricina să să spândzure acolo, că aice nu l-or da să-l aducă”. Trimite om gospod să-l aducă: un armaș⁸⁵. Or, nucleul detașamentelor de „haiduci”, „oameni ai Codrului”, o formau codrenii. Spre exemplu, unul dintre acești codreni, a haiducit în timpul domniei lui Matei vodă Ghica (1753-1756); deci în preajma desființării căpitaniei de Codru, și creării ținutului cu acelaș nume, după cum istorisește cronica, se evidențiasse „un tâlhar vestit numit Codreanu, care timp de mai mulți ani se îndeletnicea cu tâlhării și avea părtași turci și creștini, a săvârșit mii de fapte nelegiuite, și în părțile Țării Românești și aici în Moldova, și a pricinuit o foarte mare groază în ambele țări. Acesta fiind prins în Țara Românească în zilele fericitului întru pomenire Grigorie vodă, tatăl domnului Matei vodă, a fost lăsat liber după ce a fost însemnat. Dar, fiind iarăși prins tot pentru tâlhării, a fost pus în temniță; spărgând însă temnița, a fugit cu mai mulți alții. Nelăsându-se însă de nelegiuirile sale, n-a putut să scape de urmărirea atentă a acestui domn și, fiind prins, a fost condamnat la moarte prin spânzurătoare”⁸⁶.

„Republica” Codrul Tigheciului a constituit o regiune de interferență moldo-tătară, fapt ce s-a răsfrânt și asupra tipului psihologic al codrenilor tighecenii cât și în privința modului de viață. Reconstituirea portretului psihologic al codrenilor, ne permite să constatăm că aceștia erau un neam rebel, războinic, iubitor de libertate. Codrenii locuiau într-o regiune cu o constantă instabilitate, fapt care și-a lăsat amprenta asupra mentalității și comportamentului lor. Codrenii erau militari, în special călărași (“*Calaraszi*”) dar și călăreți (“*Equites*”). Necătând la faptul că, în oastea medievală moldovenească, cavaleria întotdeauna a avut un rol de frunte, în cazul codrenilor suntem dispuși să admitem și infuiența factorului tătarec, care a făcut din aceștea un neam de călăreți.

Puținele și succintele surse, referitoare la viața de toate zilele a codrenilor, nu ne permit să evidențiem integral specificul etnografic al codrenilor, și nici evoluția ulterioară a acestui

⁸³ Ion Neculce, *Op. cit.*, p.98.

⁸⁴ Nicolae Iorga, *Op. cit.*, nr.616, p.298

⁸⁵ *Ibidem*, nr.1235, p.375.

⁸⁶ *Cronica Ghiculeștilor*, p.695.

grup etnosocial. Încă Dimitrie Cantemir, la începutul secolului al XVIII-lea, constată existența unor grave probleme de ordin demografic în Codrul Tigheciului („înainte vreme erau o oaste de 8000 de oameni; dar acuma abia mai pot aduna la nevoie 2000”⁸⁷). Micșorarea numărului populației putea fi provocat de limitarea autonomiei, apoi lichidarea “republicii”, prin crearea Căpităniei de Codru, însoțită de desființarea categoriei socio-fiscale privilegiate a călărășilor de Codru, fapt care ar fi provocat plecarea multor codreni din “republică”; dar și de impactul factorului tătăresc. Frecvențele invaziei, însoțite de luarea în robie a unei părți din populației, nu putea să treacă fără urmări pentru demografia Codrului. Amintim cu această ocazie că, în 1729, Țara Moldovei este forțată să dea în arendă tătarilor un nou teritoriu, numit “*cele două ceasuri*”, care au cuprins și o bună parte din pământul codrenilor: regiunea dintre Ialpuș și Codru. Cu toate că tătarii promiteau ca „numai vitele noastre să pască pe acele locuri, pe care ni le vor arăta preacinstitul serdar și căpitanul Codrului și peste locul pe care ni-l vor arăta zișii boieri ai domnului vitele să nu pășească nici măcar un pas”⁸⁸, „și acei care au vite la iernatic sau vara în altă parte și vor să meargă să le vadă, fie că sânt mârzaci sau cara-tătari, să meargă mai întâi la boierii domnului care cârmuiesc marginea, adică la serdar și la căpitanul Codrului și la pârcălabul Lăpușnii”⁸⁹, însă izvoarele ulterioare arată că numărul abuzurilor nu s-a micșorat.

Trebuie să recunoaștem și faptul că era frecvent întâlnit și un fenomen invers: când locuitorii din ținuturile de margine fugeau, din pricina dărilor excesive, pe teritoriile controlate de turci și tătari⁹⁰.

Codrul Tigheciului a fost nu numai o zona de interferență dintre spațiul etnocultural moldovenesc cu cel tătăresc; aceasta a avut și rolul de regiune contact dintre structurile administrative centrale ale Țării Moldovei cu cele ale tătarilor din Bugeac și Crimeea. Astfel, în toamna anului 1659, în timpul domniei lui Ștefăniță vodă Lupul, Țara Moldova este atacată de cazaci, la îndemnul fostului domn al Munteniei, Constantin vodă Șerban. Domnul se adresează după ajutor tătarilor, după care s-a retras “pre Prut și gios, în întâmpinarea lui el-agasi și s-au tâmpinat cu el-agasi de Bugeac la Codrul Chigheciului”⁹¹, și odată uniți să se îndrepte spre Iași, contra lui Constantin vodă Șerban. Sau în 1727, în condițiile când tătarii din Bugeac s-au răzvrătit împotriva hanului din Crimeia, „i-a venit domnului (Grigore vodă Ghica – n.n.) ierlâc din partea hanului și buiurdium de la Abdulah-pașa, care îi porunca să meargă la Codrul Ghigheciului, care este aproape de tătari, și acolo să aștepte până să vină altă poruncă”⁹².

⁸⁷ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p.123.

⁸⁸ *Cronica Ghiculeștilor*, p.307.

⁸⁹ *Ibidem*, p.307.

⁹⁰ Nicolae Iorga, *Op. cit.*, nr.755, p.318; nr.757, p.319.

⁹¹ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, în Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p.185.

⁹² *Cronica Ghiculeștilor*, p.271.

Referitor la toponimia Codrului, comparând situația din timpul domniei lui Ștefan cel Mare cu realitățile secolelor XVIII – XIX, constatăm modificări esențiale. La nivel toponimic, dar și ca număr, dintre multiplele localități ale ținutului Tigheci din văile Săratei, Tigheciului și Largăi, identificate și cartografiate de Constantin Burac⁹³, Sergiu Tabuncic și Gheorghe Nicolaev⁹⁴, pentru perioada lui Ștefan cel Mare⁹⁵, către începutul secolului al XIX s-au păstrat denumirile doar câteva: spre exemplu satul Toceni.

Constantin Burac, Sergiu Tabuncic și Gheorghe Nicolaev au sistematizat și cartografiat localitățile ținutului Tigheci existente în vremea lui Ștefan cel Mare, evident în măsura în care au permis documentele din epocă cunoscute la acel moment. Autorii constată, din pricina insuficienței documentare, imposibilitatea de localizare precisă a așezărilor din ținutul Tigheciului. Însă, ceea ce este cel mai important pentru noi, istoricii mai sus menționați, în linii generale, au reușit să contureze hotarele acestui ținut din sud-estul Țării Moldovei.

Toponimia nouă, apărute în secolele XVII-XIX se caracterizează prin prezența multor denumiri de origine tătărescă (Haragâș, Cazangic, Cupcui etc.). Spre exemplu, toponimul Haragâș este cunoscut deja la 1703⁹⁶. Este o altă latură a interferenței moldo-tătărești în raza Codrului Tigheciului.

⁹³ Constantin Burac, *Așezările Țării Moldovei din epoca lui Ștefan cel Mare*, București, 2004, p.321-331: Constantin Burac identifică pentru ținutul Tigheci, 36 de sate și seliști, din vremea lui Ștefan cel Mare, majoritatea situate între râul Prut și Colinele Tigheciului. Doar o mică parte din ele – în bazinul Ialpuului. Dintre care 4 sate sunt atestate în documente din timpul lui Ștefan cel Mare, însă existente înainte de domnia acestuia: Balintești, Fărcenii, satul „la Fântâna lui Maceș”, Șcheia; și o seliște – Manea. Alte 13 sate sunt menționate în timpul domniei lui Ștefan cel Mare: Andriiaș (Andrușu - n.n.), Boiștea, satul „unde a fost Lațco” din Câmpie, sat „pe Frumușița unde au fost Fălcin”, „loc de pustie pe Cahov, la Fântâna lui Vlad”, loc de sat la „Fântâna Popișoara”, Leușteni, Mădoești, sat „unde a fost Oanca”, Pieleșul, Râșcani (la obârșia Largăi), Sângurenii, Zernești; și 2 seliști: Seliștea Tătărescă, Târgul Săratei. Un sat menționate după Ștefan cel Mare, dar existente și înainte de domnia acestuia: Tocianii; și o seliște: Luceanii. Încă 14 sate sunt menționate în documente de după domnia lui Ștefan cel Mare, din care reiese că satele erau existente în vremea acestuia: Berești, Borzești, Bosânceani, Brătulești [„un loc de pustie la fântâna lui Brătîlă, ce acum se numește Brătuleștii, pe Ialpuh”], Budești, Cicicani, Coșești, Gocimănești, Lungaș, Măldărești, Măliceni, Pietrișul, Rădești, Tomești.

⁹⁴ Sergiu Tabuncic, Gheorghe Nicolaev, *Țara Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, Chișinău, 2007. Planșă: Sergiu Tabuncic și Gheorghe Nicolaev, la rândul lor, au depistat 80 de sate și seliști. Deci cu 44 de localități mai mult. Anume: 36 sate - Ruorești, Stridza, Rădeșri, Costiucani, Fârca, Satul unde a fost Silea, Mursești (unde a fost casa lui Sin vistier), Satul unde a fost casa lui Sin, Satul unde au fost Cergășa, Satul unde a fost Zorilă, Loc cde sat la Fântâna Peducelului, Loc de sat la Fântâna Mare, Loc de sat de la fântâna de la obârșia Largei, Răiceni, Gotești, Câmpie, Dănești, Satul unde a fost casa lui Oană Larjanul, Fântâna lui Cucu Tiga, Sângureni, Poiana și prisaca lui Brumar, Sat pe Salcea, Hotarul lui Rentea, Satul unde a fost Oană Albul, Plopul, Pieteșul, Mănești, Mirosălăvești, Derenăuți, Leușteni, Gorbănești, Călinești, Măldărești, Trifești, Suhana, Cășotenii; și 8 seliști: Seliștea din rediul lui Terchilă, Seliștea lui Bodea Rumânul, Seliștea lui Bodea Sârbul, Seliștea Tătărcanilor, Seliștea unde a fost Frumușelul, Seliștea lui Gal, Seliștea lui Grad, Seliște pe Salcia. Cu siguranță că, odată cu depistarea de noi documente, vom afla de existența a noi sate tighecene în timpul domniei lui Ștefan cel Mare.

⁹⁵ Mai multe sate tighecene sunt atestate în perioada post-ștefaniană: Zorilova, Văleni, cu iezerul Beleul, Barboșii, pe Ialpuș, sat la gura Salcei, Vitoltzii, între Prut și Larga, Sămăilești, Drăgănești, Boboiugii, Brețcanii, Singureni etc.

⁹⁶ *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea (1775-1786), Cărți domnești și zapise, Moldova în epoca feudalismului*, vol. X, Chișinău, 2005, volum realizat de Larisa Svetlicinâi, Demir Dragnev, Eugenia Bociarov; coordonator Demor Dragnev, nr.59, p.90-92, La 15 mai 1779 se face trimitere la “un zăpis din let 7212, (1703) octombrie, în cari zăpis arată de la o Marii, vorniceasa a răposatului vornecului Rămândi, că după răposare vornecului Rămândi au rămas datori 442 lei dumisale vameșului Frangole, și neavându din ce plăți ... sau

Ca și în secolele XV-XVII, tipul de stăpânire funciară a rămas același și în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea. La 1772, satele din ținutul Codru: Larga (69 gospodării), Hanasenii ot Tigheci (25 gospodării), Șipotu ot Tigheci (28 gospodării), Culucaia ot Tigheci (91 gospodării), toate erau moșierești⁹⁷. Iar cele din ținutul Greceni aparțineau: Vadul (70 gospodării), a lui Grigoraș Costachi; Manta (58 gospodării) și Paicul (35 gospodării), ale lui Gheorghe Costachi; târgul Greceni (129 gospodării) și Pelinei (74 gospodării), ale lui Ioniță Cantacuzino vistiernic; Cârhana (59 gospodării), a lui Vasile Ruset paharnic; Frumoasa (95 gospodării), a mănăstirii Putna; Zârnești (83 gospodării), a mănăstirii Bârnova; Larga (47 gospodării), a lui Constantin Sturza paharnic; Baurci (27 gospodării) și Gotești (58 gospodării) ale lui Ștefan Bosii jitnicer⁹⁸.

La 1803, moșiile din ținutul Codru aparțineau: Tigheciul (198 gospodării), Cadântica (39 gospodării), Copcui (6 gospodării), Haragășii (58 gospodării) și Leova (119 gospodării) logofătului Costachi Ghica; Hănăsenii Noi (37 gospodării) și Vetrișoae (17 gospodării) aparțineau mănăstirii Sf.Sava; Tocenii (48 gospodării) erau moșia vornicului Teodor Balș. Larga (46 gospodării), moșie locută de slujitori isprăvnicești; unica moșie, care a păstrat sistemul de stăpânire răzășesc, a fost Hănăsenii Vechi (58 gospodării). Trei moșii: Caneaia (45 gospodării), Măcreștii (32 gospodării) și Capaclăe (32 gospodării), “au fost neferi”⁹⁹. Iar cele din ținutul Greceni: Larga (69 gospodării) și Vlădeștii (16 gospodării) aparțineau comisului Constantin Sturza; Gotești (61 gospodării) și Slobozia Gotești (8 gospodării) erau ale paharnicului Petrache Cazimir; Pelinei Moldoveni (84 gospodării) – a vistiernicului Iordachi Balș; Țiganca (16 gospodării) – a spătarului Grigoraș Costachi; Zârneștii (54 gospodării) – moșie a mănăstirii Bârnova; Frumoasa (94 gospodării) și Scutelnicii Sămeșiei (5 gospodării) aparțineau “clirosului din Bucovina; Vadul lui Isac (93 gospodării) și Manta (76 gospodării) erau moșii răzășești; iar Pelineii Bulgari (38 gospodării), Grecenii (68 gospodării) și Baurcei (33 gospodării) – “au fost neferi”¹⁰⁰.

Pentru perioada de la sfârșitul secolului al XVIII – începutul secolului al XIX-lea, în ținuturile Codru și Greceni, nu întâlnim nici un semn ce ar indica prezența unei “țăranimi libere”, ci a unei populații cu un statut privilegiat față de alți locuitori ai țării. Majoritatea absolută a satelor erau moșii boierești și mănăstirești, iar în unele locuri s-au mai păstrat vechile

rugat ca să primască aceste moșii pentru acea datorii ... cari moșii au fostu de la unchiu-său Chirița Dumitrachi Paliologu, anume *satul Haragășii cu vecini cu tot, la ținutul Fălciului, la codrul Tigheciului*”; vezi și nr. 101, p.140-141, când la 15 mai 1782 iarăși se face trimitere la zăpisiul din 1703.

⁹⁷ *Moldova în epoca feudalismului*, volumul VII, partea I, Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774, alcătuitor P. G. Dmitriev; sub redacția lui P.V. Sovietov, Chișinău, 1975, p.48.

⁹⁸ Ibidem, p.159-160.

⁹⁹ *Condica liudzilor pe 1803*, în Theodor Codrescu, *Uricarul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, Iași, 1886, vol.VIII, p.254-255.

¹⁰⁰ Ibidem, p.252-254.

răzășii. Acest fapt n-a împiedicat existenței codrenilor. Astfel, la 1742, marele căpitan de Codru raporta domnului Constantin vodă Mavrocordat, cum că “a căutat satele [mănăstirii – n.n.] Moldaviței de la ținutul Fălciu”, printre care și “Ezerul Blistatul și Blistățul, ce se numescu Luciul și Prundul”. Căpitanul arată că înt-unul din satele mănăstirii “stau codreni”¹⁰¹. Codrenii se bucurau de multiple privilegii, așa cum ar fi bunăoară scutirea de olac (“codrenii, să nu dea nimic de olac¹⁰²”), însă numărul lor se micșora, odată ce încă la 1742 domnul promite “scutire pentru cei ce s-ar așeza la Codru, între codreni. Apoi vor fi “în mila și așezare ce am făcut domnie me cu ceilalți codri”¹⁰³. Codrenii aveau posibilități mari și în ceea ce privește ocupațiile și spațiul de deplasare (la 1742, domnul permitea vameșilor de Fălci, “săș ia vama pe 14 buț de vin ci-au adus codrenii din Țara Turcească, și de pe la șeicile ce vin pe Prut de încarcă pâne”)¹⁰⁴. Constatăm că, către mijlocul secolului al XVIII-ea statutul de “codrean” presupunea anumite scutiri și privilegii fiscale care puteau fi obținut și de personae străine urmând criteriul geografic, prin stabilirea cu traiul la Codru.

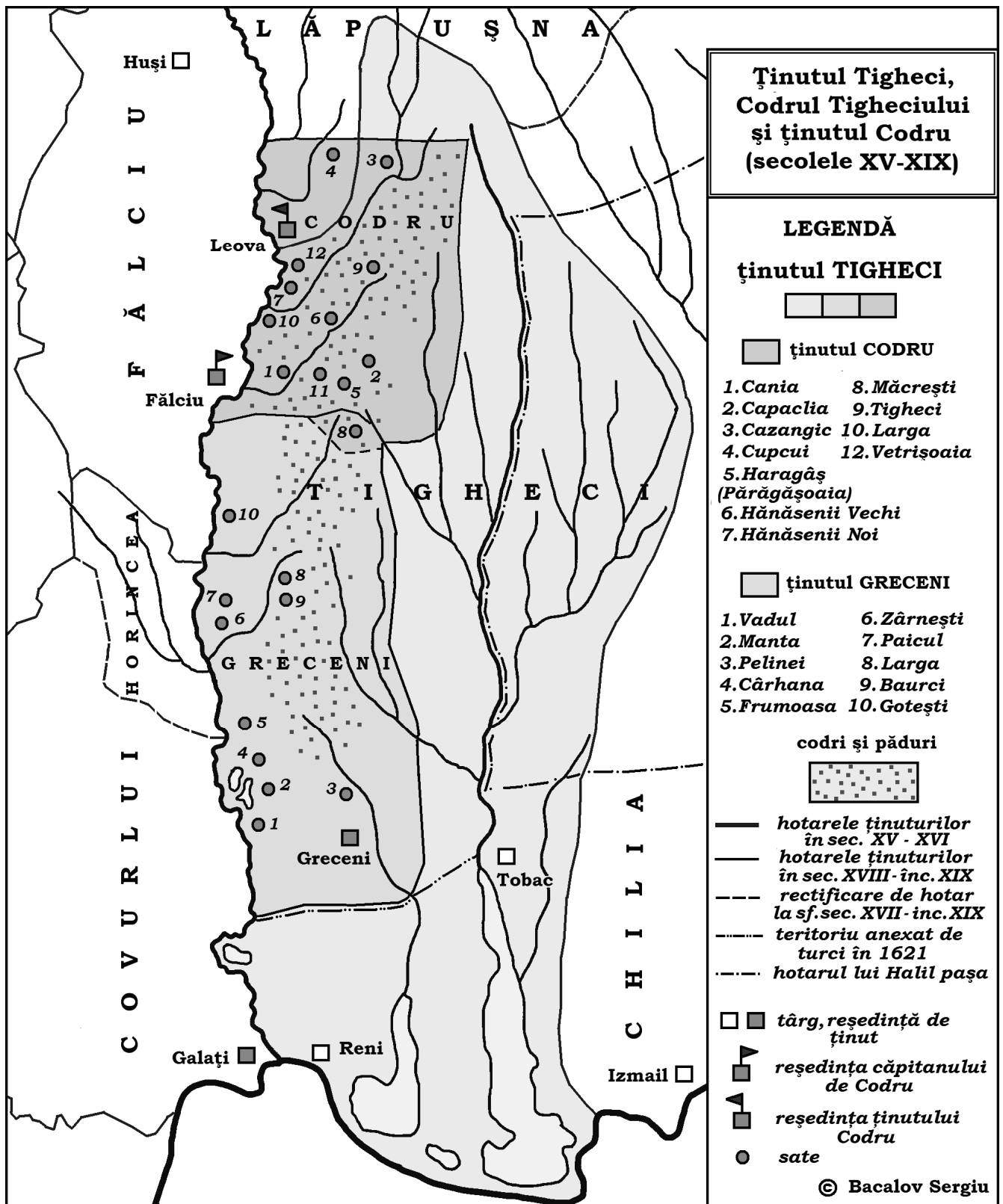
Or, “țărănimea liberă” (de fapt populație de diferite origini sociale, ne subordonată elitelor de la Iași), apărută în secolul XVII-lea, din Codrul Tigheciului, în secolul XVIII, se transformase într-o categorie fiscală bazată pe un grup etnosocial, născut într-o anumită conjunctură istorică, și care și-a încheiat existența odată cu dispariția factorilor care i-au dat naștere (presiunea tătareasă).

¹⁰¹ Nicolae Iorga, *Op. cit.*, nr.643, p.304.

¹⁰² Nicolae Iorga, *Op. cit.*, nr.1073, p.356.

¹⁰³ Ibidem, nr.1072, p.356.

¹⁰⁴ Ibidem, nr.1247, p.376.

Copierea sau reproducerea acestui text se poate face doar cu acordul autorului.